

'קדושי באי העולם'

להנהגה הרוחנית בימי מקרא היו שלושה עמודים ראשיים, כשלכל אחד מהם ייחודיות משלו. שלושת מוסדות אלה אופיינו באופן שלם על ידי מתנגדי הנביא ירמיהו ברוח אופטימית מדי: "תֹּזְרָה מִפֶּהוּן וְעֵצָה מִחֶכֶם וְדָבָר מִנְּבִיא" (ירמ' יח יח). כך בנויה גם שאלתו הגדולה של ירמיהו (ט, יא-יב) המצביעה על מה שנמצא מעבר להם: "מִי הָאִישׁ הַחֶכֶם וְיָבִין אֶת זֹאת וְאֶשֶׁר דָּבָר פִּי ה' אֱלֹהֵי וְיִגְדֶּה! עַל מָה אֶבְדָּה הָאָרֶץ?". החכמה והנבואה אינן מסוגלות לענות. חז"ל חזרו לסוג זה של שאלה. הם מוסרים (ירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו): "שאלו לחכמה 'חוטא מה ענשו?'... שאלו לנבואה... שאלו לתורה (כלומר לכהונה)...". הן אינן עונות נכונה. רק הקב"ה מגלה לנו את הסוד: "יעשו תשובה ויתכפר לו".

לפנינו שלושה אנשי רוח שונים שתרמו רבות ליהדות, לדורותיה. אלא שהמקרא מלמד אותנו, שהכישלון, הטעות והחטא מאיימים עליהם. כמה דוגמאות יעידו על כך. כשלון הכהנים בא לידי ביטוי בחטא בני עלי עם "הנָשִׁים הַצִּבְאוֹת פָּתַח אֶהָל מוֹעֵד". גם החכמה עלולה להיות מסוכנת, היא יכולה ליפול למלכודת המאקיבליוז. לא כפי שחושבים רבים, עצת אחיתופל, יועצו של אבשלום, הייתה נכונה ומוצלחת, אלא שלא היו לפניו מחסומים מוסריים כלשהם. זוהי משמעות הפסוק הקלאסי (תהילים קיא, י) "רִאשִׁית חֶכְמָה יִרְאֶת ה'". יראת ה' – המוסריות, חייבת להיות תנאי-

רִאשִׁית לפעילות החכמה והמדע. גם הנבואה עלולה לאכזב, וחלק של הטרגדיה של ירמיהו, הייתה המאבק נגד נביאי השקר, אכן, קשה להבדיל בין איש הרוח "האמיתי" לבין "המזויף", בין נביא האמת לא לנביא הבעל אלא נביא השקר המנבא בשם ה'. כדברי מרטין בובר, השקר הזה הופך "את הרוח להיותה כלבלב זריז וצייתן המביא לכוחות השליטים, אידיאולוגיות". נכון, אך גם ההיפך נכון! היום הופכים השליטים כלבלבים זריזים וצייתנים לאידיאולוגיות של אינטלקטואלים ועיתונאים, הקובעים לכולנו מה לומר, מה לעשות, והגרוע מכל – גם מה לחשוב.

אך בכך לא סיימנו. בפרשתנו מופיעה דמות נוספת, הנזיר – בעיני סוג שונה של כהנים, כהנים ללא קרבנות. המיוחד בו, הוא שהנזירות אינה תוצאה של לידה למשפחה מסוימת, אלא פרי החלטתו חופשית של האדם, גבר או אשה. ההלכות החלות על הנזיר אינן זהות לאלו של הכהן אך הן דומות להן. אלו וגם אלו מתמקדות בשני שטחים, התנזרות והרחקה משתיית יין והמנעות מלהיטמא למת. האיסור השלישי, ההמנעות לגלח את שער ראשו, יוצרת את הסמל הראשי של הנזיר. ההתנזרות הופכת לנזר על הראש. על הרושם וההשפעה שהיו לנזירים יכולים אנו ללמוד מהפסוק באיכה (ד, ז): זָפוּ נְזִירֶיהָ מִשְׁלַג צָחוּ מִחֶלֶב".

עד כאן האפשרות להיות "כהן" מתוך בחירה. האם ניתן להיות גם לוי מתוך החלטה חופשית? את התשובה נמצא באחד הקטעים הנפלאים ביותר שבכתבי הרמב"ם. הרמב"ם סיים כל אחד מי"ד הספרים של 'היד החזקה' שלו עם קטע, שאינו הלכתי במהותו. הוא מוסרי, הגותי, וקשור בצורה כללית אל ההלכות שבספר, ובייחוד עם המובאות בפרק האחרון של הספר. כך נהג הרמב"ם גם בסיום הספר השביעי, ספר זרעים, המסתיים בהלכות שמיטה ויובל, הלכות הקשורות גם עם נחלות השבטים. והנה שבט לוי לא קיבל נחלה, אלא ערים. הרמב"ם מסביר ששבט לוי הובדל "לעבוד את ה' לשרתו". לכאורה הדברים ברורים. מדובר כאן על השוערים, המשוררים והשומרים. אולם הרמב"ם מוסיף תפקיד נוסף: "ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר (דברים לג, י) יורו מִשְׁפָּטֶיךָ לְעַקֵּב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל". פסוק זה נאמר על כל שבט לוי, ולא רק על בני-לוי הכהנים, בלבד. ועתה מוסיף הרמב"ם חידוש נפלא: "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו, לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו הא-להים, ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים". פסוק מקהלת (ז, כט) מהדהד כאן: "לְבַד רָאָה זֶה מְצֵאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יֶשֶׁר", כלומר בעל רגשות מוסריים ושאיופות נכונות, "וְהָמָּה בְּקִשׁוֹ חֲשֹׁבוֹת רַבִּים", 'חשבונות', תוכניות חיים, הספוגים קנאה, תאוה ושנאה, שאיופות המאמללים את האדם. אם אדם מסוגל להתגבר על כך, הרי הוא "נתקדש קדש קדשים". או אז, "ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. ויזכה לו [ה'] בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים", הרי דוד ע"ה אומר (תהילים טז, ה) ה' מִנֵּת חֵלְקִי וְכוֹסִי, אֶתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי".

לפנינו הכרזה אוניברסלסטית מופלאה. אין מחסומים של גזע או עם. הדת? כן פעמים רבות היא מפריעה, בייחוד האלילות על סוגיה. ולמרות זאת יש גויים, ליתר דיוק 'באי עולם', שמסוגלים להתגבר על המכשולים ולהגיע לרמה של קודש הקודשים. איך ביטא זאת הראי"ה קוק. אין מוסריות למדינות, אך ייתכן ויהיו באי עולם יחידים בעלי מוסר עילאי. פלא! גם בהם יש קדושים, ולא רק חסידי אומות העולם.